

Högskolan i Halmstad
Sektionen för Humaniora
Historia 61-90 p

Kohandeln 1933

Så uppfattades kohandeln i tre halländska lokaltidningar och tre rikstidningar

Johan Johansson
C-uppsats i Historia HT 2007

Handledare:
Katarina Andersson

Abstrakt

Efter riksdagsvalet 1932 hade den socialdemokratiska regeringen svårt att finna stöd för sin arbetslöshetspolitik i riksdagen. På våren 1933 kunde dock en uppgörelse komma till stånd i samarbete med Bondeförbundet, uppgörelsen har kommit att kallas för kohandeln. Uppsatsen beskriver allmänt bakgrunden, syftet och utformningen av kohandeln. Huvudsyfte med uppsatsen är att undersöka hur tre halländska lokaltidningarna samt tre rikstidningar uppfattade kohandeln i sina ledarartiklar. Uppsatsen syftar även till att undersöka om det fanns någon signifikativ skillnad mellan hur kohandeln uppfattades i lokaltidningarna jämfört med rikstidningarna, samt om det går att urskilja något samband mellan respektive tidnings uppfattning av kohandeln och dess politiska tillhörighet. Undersökningen har utförts genom att ledarartiklarna har tolkats utifrån en modell skapad av Evert Vedung, modellen innebär en kartläggning av politiska debatter. Kontentan av uppsatsen visar att det fanns en skillnad mellan hur tidningarna uppfattade kohandeln, även mellan de tidningar vars partier var en del i kohandeln. De socialdemokratiska tidningarna hyllar uppgörelsen och regeringen, medan de tidningar som företräder Bondeförbundet intar en skeptisk linje, de anser att något var tvunget att ske och att Bondeförbundet tog sitt ansvar för alla som drabbats av krisen.

Nyckelord

Kohandeln
Socialdemokraterna
Bondeförbundet
Vedungs modell

Innehållsförteckning

1.	Inledning	s. 1
1.1	Syfte och frågeställning	s. 2
1.2	Metod och material	s. 3
1.3	Avgränsningar i tid och rum	s. 7
1.4	Forskningsläge	s. 9
2.	Kohandeln - en översikt	s.12
2.1	Mellan den allmänna rösträtten och kohandeln	s.12
2.2	Den svenska partipressen	s.13
2.3	Trettiotalskrisen drabbar Sverige	s.14
2.4	Nya tankar inom socialdemokratien	s.16
2.5	Kohandeln	s.17
3.	Analys	s.20
3.1	<i>Arbetet</i>	s.20
3.2	<i>Hallands Folkblad</i>	s.22
3.3	<i>Dagens Nyheter</i>	s.24
3.4	<i>Hallandsposten</i>	s.26
3.5	<i>Skånska Dagbladet</i>	s.28
3.6	<i>Hallands Nyheter</i>	s.31
4.	Sammanfattning och slutdiskussion	s.34
5.	Referenser	s.39

1. Inledning

Under början av 1931 hade den stora depressionen inom världsekonomin som startade med börskraschen på Wall Street i New York den 24 oktober 1929 kommit till Sverige.¹ Den svenska exporten minskade kraftigt under början av 1930-talet och mängder av industrier blev tvungna att lägga ner sin verksamhet eller säga upp stora delar av sin personalstyrka, på våren 1933 uppgick arbetslösheten till 25 procent i Sverige.²

Vid riksdagsvalet i september 1932 hade socialdemokraterna gått fram stort, mycket tack vare deras nya och offensiva arbetslöshetspolitik.³ Som i korthet innebar att de ville satsa sig ur den ekonomiska krisen, istället för att spara sig ur den, vilket hade varit den ekonomiska politik som hade förts av föregående regeringar.⁴ Trots segern i valet så hände ingenting i riksdagen, den socialdemokratiska regeringen förhandlade med de övriga riksdagspartierna utan att komma någonvart. Det började på våren 1933 komma igång rykten om att en regeringskris kunde vara på väg, men lördagen den 27 maj 1933 förändrades allting. Regeringen hade nu lyckats att få stöd för sin arbetslöshetspolitik genom en krisuppgörelse tillsammans med den oväntade samarbetspartnern Bondeförbundet, uppgörelsen kom att kallas för kohandeln. Kohandel innebär att två eller flera partier når politisk framgång genom att de ger upp vissa delar av den egna politiken för att stödja varandra.⁵

Kohandeln skulle komma innebära stora förändringar för svensk politik. Från att ha haft en riksdag med en svag parlamentarism och täta regeringsbyten under 1920-talet så fick Sverige genom samarbetet mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet en stark och hållbar parlamentarism i riksdagen. Följden blev att socialdemokraterna kunde dominera svensk politik under 44 år, fram tills riksdagsvalet 1976. Kohandeln innebar att det var första gången som det skedde ett politiskt samarbete mellan de två största samhällsgrupperna i 1930-talets Sverige, arbetare och bönder. Andra intressanta följder av kohandeln var att Sverige som ett av de första länderna i världen vågade satsa på en expansiv arbetslöshetspolitik, vars syfte var att ta Sverige ur den ekonomiska krisen som drabbat landet.

¹ Schön, L. 2000, *En modern svensk ekonomisk historia: Tillväxt och omvandling under två sekel*. Stockholm, s. 341

² Hedenborg, S. & Kvarnström, L. 2006, *Det svenska samhället 1720-2000: Bönderna och arbetarnas tid*. Lund, s. 282

³ Lewin, L. 1992, *Ideologi och strategi: Svensk politik under 100 år*. Lund, s. 423

⁴ Schön, s. 331

⁵ *Dagens Nyheter*, 2007-11-10, *Kon står över kohandeln*.

1.1 Syfte och frågeställning

Huvudsyftet med denna C-uppsats i historia är att undersöka hur de tre halländska lokaltidningarna *Hallands Folkblad*, *Hallands Nyheter* och *Hallandsposten* samt de tre rikstidningarna *Arbetet*, *Dagens Nyheter* och *Skånska Dagbladet* uppfattade den politiska krisuppgörelsen (kohandeln) som arbetades fram under våren 1933 mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet.⁶ Det material som ligger till grund för tolkningen av tidningarnas uppfattning av kohandeln är ledarartiklar som har hämtats från respektive tidnings ledarsida. Tolkningen av ledarartiklarna kommer att ske utifrån en modell som bygger på att det i alla politiska debatter går att urskilja minst tre olika beståndsdelar, vilka kategorisera under rubrikerna objekt, aktörer och argument.⁷ Modellen har hämtats från Evert Vedung avhandling *Unionsdebatten 1905: En jämförelse mellan argumentering i Sverige och Norge*, den kommer att presenteras i sin helhet i uppsatsens metodavsnitt. Uppsatsen har även till syfte att undersöka om det finns någon tendens i respektive tidnings uppfattning av kohandeln, som går att sammankoppla med den politiska tillhörigheten, skiljer sig uppfattningen från partitillhörigheten eller är den likvärdig? De utvalda tidningarnas partitillhörighet är enligt följande: *Arbetet*, *Hallands Folkblad* (socialdemokratiska), *Dagens Nyheter*, *Hallandsposten* (liberala) och *Skånska Dagbladet*, *Hallands Nyheter* (Bondeförbundet).⁸

Utöver analysen av tidningarnas ledarartiklar som behandlar kohandeln under de för kohandeln två händelserika månaderna maj och juni 1933, så kommer även uppsatsen att innehålla ett kapitel som beskriver själva kohandeln.⁹ Där bakgrunden, syftet och utformningen av kohandeln kommer att behandlas. Att uppsatsen delvis koncentrerar sig på hur kohandeln uppfattades i tre halländska lokaltidningar, innebär att uppsatsen är av intresse ur ett lokalhistoriskt perspektiv. Men undersökningen är även av intresse ur ett större perspektiv, eftersom den har som syfte att göra en jämförelse mellan hur kohandeln uppfattades i tidningar på den lokala nivån (Halmstad, Falkenberg) och på det som i denna uppsats benämns som riksnivån (Stockholm, Malmö).

⁶ De tre tidningarna *Arbetet*, *Dagens Nyheter* och *Skånska Dagbladet* benämns i denna undersökning som rikstidningar. Det bör därmed förtydligas att dessa tidningar 1933 inte vara några rikstidningar i den bemärkelsen att de gavs ut i hela landet, *Dagens Nyheter* gavs ut i Stockholm och *Arbetet*, *Skånska Dagbladet* gavs ut i Malmö med omnejd. Benämningen rikstidningar används för att förtydliga undersökningens tidningsmaterial och för att underlätta en jämförelse mellan den lokala nivån och riksnivån.

⁷ Vedung, E. 1971, *Unionsdebatten 1905: En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*. Stockholm, s. 33

⁸ www.kb.se/nl

⁹ Kohandeln blev klar den 27 maj och röstades igenom i riksdagen den 20 juni 1933.

Uppsatsens huvudfråga och delfrågor:

Hur uppfattades kohandeln i de tre halländska lokaltidningarna *Hallands Folkblad*, *Hallands Nyheter* och *Hallandsposten* samt de tre rikstidningarna *Arbetet*, *Dagens Nyheter* och *Skånska Dagbladets* ledarsidor?

- Finns det någon signifikativ skillnad mellan hur kohandeln uppfattades av tidningarna på den lokala nivån i Halmstad jämfört med de på riksnivå?
- Går det att urskilja någon/några skillnader mellan respektive tidnings uppfattning av kohandeln och deras politiska tillhörighet?

1.2 Metod och material

Uppsatsen bygger i huvudsak på ledarartiklar från de tre lokaltidningarna *Hallands Folkblad* (socialdemokratisk), *Hallands Nyheter* (Bondeförbundet), *Hallandsposten* (liberal) samt de tre rikstidningarna *Arbetet* (socialdemokratisk), *Dagens Nyheter* (liberal) och *Skånska Dagbladet* (Bondeförbundet).

Hallands Folkblad grundades 1916 och lades ner 1943. Den utkom under den aktuella perioden sex dagar i veckan (måndag-lördag) och hade 1930 en upplaga på 4300 exemplar, en årsprenumeration kostade 13 kronor år 1933. *Hallands Nyheter* grundades 1919 och utkom fyra dagar i veckan (måndag, tisdag, torsdag och lördag), den hade 1932 en upplaga på 4650 exemplar och en årsprenumeration kostade 8 kronor år 1933. *Hallandsposten* grundades 1857 och utkom sex dagar i veckan (måndag-lördag), tidningen hade 1932 en upplaga på 12 600 exemplar och en årsprenumeration kostade 13 kronor och 50 öre 1933.¹⁰

Arbetet grundades 1887 och lades ner 1995, tidningen utkom under den aktuella perioden sex dagar i veckan (måndag-lördag) och hade 1933 en upplaga på 29 740 exemplar.¹¹ En årsprenumeration på *Arbetet* kostade 1933 17 kronor och 50 öre. *Dagens Nyheter* grundades 1864 och utkom sju dagar i veckan, tidningen hade 1932 en upplaga på 106 459 exemplar och 1933 kostade en årsprenumeration 36 kronor. *Skånska Dagbladet* grundades 1888 och utkom

¹⁰ www.kb.se/nl Anledningen till valet av årtalen vid presentationen av tidningarnas upplaga har gjorts efter det årtal i källan som var närmast år 1933. Alla upplagorna är presenterade i samma mått, USTT. Som står för: Upplageuppgifter från svenska tidningar och tidskrifter/ utg. av Sv. Annonserers förening.

¹¹ www.kb.se/nl Källan till upplagesiffran för *Arbetet* som presenteras på hemsidan är daterade till Axel Uhlén, Uhlén var ansvarig utgivare på tidningen mellan åren 1929-1944.

sex dagar i veckan (måndag-lördag), 1932 var upplagan 48 921 exemplar och 1933 kostade en årsprenumeration på *Skånska Dagbladet* 17 kronor och 50 öre.¹²

Urvalet av dessa tidningar har i huvudsak baserats på deras politiska tillhörighet. *Arbetet*, *Hallands Folkblad*, *Hallands Nyheter* och *Skånska Dagbladets* uppfattning kring kohandeln anses som högst relevant för uppsatsen, eftersom kohandeln kom till genom ett samarbete mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet. Detta innebär att de liberala tidningarna *Dagens Nyheter* och *Hallandsposten* får en lite annorlunda roll i uppsatsen. Eftersom de får rollen att visa hur kohandeln uppfattades av två tidningar vars politiska tillhörighet inte var knuten till uppgörelsen på samma sätt som de övriga tidningarna. Att två tidningar med liberal politisk tillhörighet har valts ut till undersökningen motiveras med att det var de bägge liberala partierna, det liberala samlingspartiet och det frisinnade folkpartiet som hade den starkaste pressen bakom sig under mellankrigstiden i Sverige.¹³ 1933 fanns det 67 liberala dagstidningar i Sverige och det innebär att 30 procent av de svenska dagstidningarna hade en liberal politisk tillhörighet.¹⁴

När det gäller urvalet av de lokala tidningarna så underlättades det av, att det vid den aktuella tidpunkten endast fanns tre tidningar inom undersökningsområdet som representerade de för undersökningen tre intressanta politiska tillhörigheterna. Urvalet av de tidningar som i undersökningen benämns som rikstidningar, var naturligtvis svårare än det som gjordes i samband med lokaltidningarna. Det urval som gjordes baseras till stor del på att de utvalda tidningarna under 1930-talet tillhörde de ledande inom de för undersökningen tre intressanta politiska tillhörigheterna. Tidningen *Arbetet* var inom socialdemokratin en stark opinionsbildare och jämfört med de socialdemokratiska tidningskollegorna *Ny Tid* i Göteborg och *Socialdemokraten* i Stockholm, så var *Arbetet* den av de socialdemokratiska storstadstidningarna som var den klart starkaste på sin utgivningsort.¹⁵ Detta berodde till stor del på att socialdemokraterna innehade en stark ställning i Skåne, samt att många av ledarna inom partiet kom från regionen. En av dessa var partiledaren och statsminister Per Albin Hansson, som hade stor del i tillkomsten av kohandeln 1933.¹⁶ *Dagens Nyheter* hade en stark ställning och ett stort inflytande till att börja med inom det liberala samlingspartiet, efter den

¹² www.kb.se/nl Se vidare för en förklaring angående upplagorna under referens 10.

¹³ Hadenius, S. *Dagens Nyheter historia. Tidningen och makten 1864-2000*. Stockholm, s. 448

¹⁴ Tollin, S. *Svenska dagstidningar 1900-1965. Antal och politisk gruppering*. Stockholm, s. 22, 24

¹⁵ Hadenius, S. & Weibull, L. *Partipressen död?* Helsingborg, s. 9

¹⁶ Rydén, P. *Guldåldern. Ur: Den svenska pressens historia 3: Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*. Stockholm, s. 197

liberala splittringen 1923 så flyttades inflytandet över till det nybildade liberala partiet. Tidningen var även efter riksdagsvalet 1932 en av de starkaste kritikerna av den socialdemokratiska regeringen och varnade ofta i tidningen för socialism och vanstyre.¹⁷ *Skånska Dagbladet* var den största tidningen inom den partipress som var knuten till Bondeförbundet och hade även som ambition att vara partiets ledande organ.¹⁸

Det sammanlagda antalet ledarartiklar som har lästs i samband med undersökningen är 133 stycken. Fördelat på 23 från *Arbetet*, 20 från *Hallands Folkblad*, 23 från *Dagens Nyheter*, 10 från *Hallandsposten*, 16 från *Hallands Nyheter* och 21 från *Skånska Dagbladet*. Uppdelat på de politiska inriktningarna, så är antalet enligt följande: 43 socialdemokratiska, 33 liberala och 37 från Bondeförbundet. Att det bara är ledarartiklar som ingår i undersökning, motiveras med att det är på denna sida som tidningarnas egna åsikter presenteras. Ledarartiklar började figurera återkommande i de större svenska tidningarna runt sekelskiftet 1900, medan denna utveckling nådde lokaltidningarna under mellankrigstiden.¹⁹ De ledarartiklar som ingår i undersökningen har lästs och analyserats, för att urskilja eller synliggöra någon form av framträdande eller utmärkande åsikt, som går att tolka som tidningarnas dominerande uppfattning rörande kohandeln. Detta innebär att den undersökning som presenteras i uppsatsen kommer att vara en diskursanalys, vars teoretiska utgångspunkt är Vedungs modell för politiska debatter, som kommer att presenteras i nästa stycke.

Den modell som kommer att användas i samband med tolkningen av ledarartiklarna är hämtad från Evert Vedungs avhandling *Unionsdebatten 1905: En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*. Syftet med avhandlingen är att göra en systematisk analys av argumenteringen i Sverige och Norge i samband med unionsupplösningen 1905.²⁰ Avhandlingens undersökning bygger dels på ett omfattande material från det norska stortinget och den svenska riksdagen, men även på ett stort och gediget pressmaterial som avser att representera de största politiska åsiktsgrupperingarna i Sverige och Norge.²¹ Vedung har i avhandlingen utvecklat en begreppsapparat som möjliggör och förenklar ett urval av den stora mängden material som används i undersökningen. Modellen innebär även att den kan användas till att klassificera det utvalda materialet, så det går lättare att få en bra överblick

¹⁷ Hadenius, s. 156, 453

¹⁸ Rydén, s. 166, 198

¹⁹ Lindström, G. *En värld i rubriker och bilder. Ur: Den svenska pressens historia 3: Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*. Stockholm, s.

²⁰ Vedung, E, s. 33

²¹ Ibid. s. 66

över det omfattande tidningsmaterialet. Vedungs modell utgår från antagandet att det i alla politiska debatter går att urskilja minst tre olika beståndsdelar, dessa är objekt, aktörer och argument. Den första beståndsdelan objekt, innebär en kartläggning av debatten och de olika handlingsalternativen som läggs fram. Medan aktörer är de som aktivt deltar i meningsutbytet, i denna undersökning av kohandeln innebär den avgränsningen som används att aktörerna har begränsats till de sex tidningarnas ledarartiklar. Den tredje och sista beståndsdelan är de argument som används i debatten, för och mot de olika handlingsalternativen.²² För att göra ett klagörande av argumenten som används i debatten, så har Vedung valt att dela in dem i tre kategorier, som bygger på en satslogisk uppdelning. Den första kategorin kallas för beskrivande satser och innebär att påstå något om hur verkligheten såg ut, ser ut eller kommer att se ut. Värderande satser är den andra kategorin och den innebär att texten innehåller ett ställningstagande, exempelvis att skriva att kohandeln är bra för Sverige. Den sista kategorin kallas för rekommendation till handling och innebär att texten lägger fram förslag till handling, exempelvis att alla partier i Sveriges riksdag bör medverka till en samförståndslösning i krisfrågorna.²³

Vedungs modell kommer i denna undersökning att användas som ett underlag i samband med tolkningen av ledarartiklarna. Den del av Vedungs modell som har presenterats här ovan är en begränsad del av hans omfattade arbete, men den anses vara intressant och relevant vid tolkningen av ledarartiklarna. Målsättningen är att den skall kunna underlätta struktureringen av den stora mängden ledarartiklar och därigenom leda till att det blir lättare att få en överblick över varje enskild tidnings uppfattning av kohandeln. Som tidigare redan nämnts så innebär undersökningens avgränsning, att det som i Vedungs modell kallas för aktörer begränsas till tidningarnas ledarartiklar. Att undersökningen inte lägger någon vikt vid att försöka urskilja aktörerna i de enskilda ledarartiklarna, som hade kunnat vara ett alternativ. Beror på att det skulle innebära att en undersökning med ett så stort antal ledarartiklar som denna, skulle bli alltför stor för att rymmas inom en C-uppsats.

När en undersökning som denna innebär att det skall göras tolkningar av ledarartiklar, så är det naturligtvis viktigt att vara försiktig med tolkningar. Det finns en mängd med olika faktorer som bör finnas i åtanke när de ledarartiklar som ingår i denna undersökning analyseras, exempelvis så bör det tas hänsyn till den tid, plats, kultur och sociala miljö som

²² Vedung, s. 37

²³ Ibid. s. 48 ff.

rådde när artiklarna skrevs. En faktor att tänka på är till exempel att arbetslösheten var väldigt hög i Sverige 1933, den oro och det lidande som arbetslösheten spred bland befolkning påverkade troligtvis i någon utsträckning tidningarnas ordval och det utrymme som ämnet fick på tidningarnas ledarsidor. Det gäller i samband med tolkningarna av ledarartiklarna, att tänka på faktorer som varför dessa artiklar skrevs och vilken som var deras målgrupp.

I samband med skrivandet av uppsatsen så har Ernst Wigforss memoarer *Minnen 3: 1932-1949* varit en viktig och intressant primärkälla. Eftersom boken har gett en inblick i hur Wigforss, som hade en central roll inom socialdemokraterna under 1930-talet uppfattade det politiska spelet kring kohandeln. Att använda memoarer som en källa i samband med skrivandet av uppsatsen innebär att det är viktigt att vara observant för det som kallas för närhetskritik. Vilket medför att det bör tas hänsyn till tidsrymden mellan, när händelsen som skildras inträffade och när källan skrevs. Att det är av särskilt intresse i samband med användandet av memoarer, beror på att memoarer skildrar författarens minnen av det som beskrivs. Eftersom det är minnen som skildras så kan de både avsiktligt och oavsiktligt ha förändrats genom tiden.²⁴

1.3 Avgränsningar i tid och rum

En del av de avgränsningar som har skett i samband med denna undersökning innebär att den lokala delen av undersökningen har avgränsats till Halmstad och Falkenberg. Detta eftersom de två lokaltidningarna *Hallands Folkblad* och *Hallandsposten* utkom i Halmstad, medan *Hallands Nyheter* utkom i Falkenberg. Från början var tanken att denna del av undersökningen skulle avgränsas enbart till Halmstad, men eftersom det ansågs vara högst relevant för undersökningen att få med en tidning som stödde Bondeförbundet, så utökades efterhand avgränsningen till att gälla även Falkenberg. Syftet med att huvudsakligen koncentrera denna del av undersökning till Halmstad, motiveras med att Halmstad var en för Sverige under början av 1930-talet ganska tidstypisk stad. Nämligen en industrialiserad stad, som drabbades hårt av den ekonomiska krisen, med en hög arbetslöshet som följd. När en undersökning som denna till viss del endast avgränsar sig till en stad och dess närliggande omgivning, så innebär det naturligtvis både fördelar och nackdelar. En fördel som ett begränsat undersökningsområde innebär, är att det går att göra en noggrann och grundlig granskning av det aktuella undersökningsobjektet. Ett exempel på en nackdel som bör finnas i

²⁴ Florén, A. & Ågren, H. 2006, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. Lund, s. 74.

åtanke, är att det inte går att dra allt för generella slutsatser av en så begränsad undersökning. Det resultat som denna del av undersökningen visar, kan till exempel inte utan vidare generaliseras och anses gälla även för lokaltidningar på andra orter. Men en förhållandevis begränsad undersökning, kan naturligtvis fungera som en del av det som kan komma att bli en större helhet. Exempelvis om det efterhand skulle bli aktuellt att utöka undersökningen till att omfatta tidningar på fler orter i Sverige, eller som i detta fall när den lokala uppfattningen av kohandeln i Halmstad jämförs med uppfattningen på riksnivå.

En annan avgränsning som har gjorts för att begränsa tidningsmaterialet till en rimlig och hanterlig nivå, är att undersökningen endast innehåller ledarartiklar. Om inte denna avgränsning hade gjorts, kunde undersökningen även ha innehållit exempelvis nyhetsartiklar från de aktuella tidningarna. Detta eftersom gränsdragningen mellan tidningarnas ledarartiklar och nyhetsartiklar inte var lika skarp på 1930-talet som den är i dagens tidningar, där det tydligt skall framgå att den enskilda tidningens åsikter presenteras på ledarsidan och nyhetsartiklarna skall präglas av objektivitet.²⁵

Den avgränsning som har skett tidsmässigt innebär att uppsatsen behandlar ledarartiklar rörande kohandeln från de sex tidningarna, som publicerades under månaderna maj och juni 1933. Att dessa månader valts ut beror på att kohandeln mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet offentliggjordes den 27 maj och beslutet fattades formellt i riksdagen den 20 juni. Kring dessa för uppsatsen viktiga datum, märks en tämligen stor ökning av antalet ledarartiklar i tidningarna, som handlar om kohandeln. Undersökningen innefattar även vad som skrevs i tidningarna under hela maj månad, detta eftersom det är av intresse att se om det framträder några förändringar i tidningarnas uppfattningar kring de förhandlingar om en krisuppgörelse som pågick under hela månaden och som ledde fram till kohandeln.

²⁵ Olsson, Å. 1991, *Maktens krönikörer: Journalistik som myt och verklighet*. Stockholm, s. 27 ff.

1.4 Forskningsläge

Kohandelns framställning inom halländska lokaltidningar har aldrig tidigare beskrivits eller analyserats annat än i en B-uppsats, som har skrivits av författaren till denna uppsats. Den undersökning som har gjorts i samband med denna uppsats skall ses som en utvidgning av den tidigare undersökning, uppsatsens utvidgning innebär att även rikstidningar har tagits med i undersökningen. På den nationella nivån finns det tre stycken avhandlingar, som på något sätt har använt sig av tidningsartiklar i sina undersökningar. Det tidningsmaterial som har använts i dessa avhandlingar är dock inte avgränsat som i denna undersökning till att endast innefatta ledarartiklar, samt att de inte har använt sig av någon teoretisk modell när de har tolkat artiklarna. Förutom dessa avhandlingar så finns det väldigt begränsat med litteratur som specifikt behandlar kohandeln, det finns dock ett fåtal avhandlingar inom ekonomisk historia som detaljerat behandlar den ekonomiska politik som följde med kohandeln. Ämnet kohandeln har dock fått ett utrymme inom litteratur som syftar till att beskriva Sveriges ekonomiska historia och i litteratur som beskriver viktiga händelser inom svensk politik.

Den undersökning som kommer att göras i samband med denna C-uppsats om kohandeln är den första inom ämnet som bygger på en tolkning av ett det aktuella tidningsmaterial utifrån en teoretisk modell. Det är även första gången som någon väljer att göra en distinktion och jämföra ett lokalt synsätt på kohandeln gentemot det som i denna undersökning benämns som riksnivån. Detta innebär att denna undersökning bryter ny mark inom svensk historieforskning.

Olle Nyman är den som har skrivit mest om kohandeln, han gav på 1940-talet ut de bägge avhandlingarna *Krisuppgörelsen mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet 1933* och *Svensk parlamentarism 1932-1936: Från minoritetsparlamentarism till majoritetskoalition*. Den första avhandlingen *Krisuppgörelsen mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet 1933* från 1944 är den första undersökningen som berör kohandeln och den enda som publicerats, som specifikt inriktar på uppgörelsen mellan partierna. Avhandlingen ger en kort bakgrund om perioden före kohandeln, varefter Nyman sedan kommer in på avhandlingens syfte som är att göra en beskrivning av hur processen som ledde fram till kohandeln såg ut. Nyman har här använt sig av ett stort material som består av bland annat riksdagsprotokoll, enskilda politikernas minnesanteckningar och tidningsmaterial från den aktuella perioden. Avhandlingen kommer bland annat fram till att kohandeln innebar att regeringens makt stärktes, samt att det skedde en förändring inom svensk politik från idépolitik till

intressepolitik. Den andra avhandlingen *Svensk parlamentarism 1932-1936: Från minoritetsparlamentarism till majoritetskoalition* från 1947 är en utvidgning av den tidigare avhandlingen, som endast tog upp uppgörelsen specifikt. Detta innebär att den senare avhandlingen är uppbyggd på liknande sätt, men dock med ett mer omfattande material som underlag. Det framkommer inte något nytt material om själva kohandeln, men däremot så har avhandlingen inneburit att den har utvecklat kunskapen och förståelsen för perioden före kohandeln, som hade en begränsad plats i den första avhandlingen. Avhandlingarna har varit till stor hjälp i samband med skrivandet av uppsatsen, eftersom de ger en väldigt utförlig och innehållsrik beskrivning av både det politiska spelet som låg till grund för kohandeln och vad själva uppgörelsen innebar.

En annan avhandling som har används i samband med de avsnitt i uppsatsen som syftar till att förklara den socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken är Nils Ungas *Socialdemokratin och arbetslöshetsfrågan 1912-34: Framväxten av den "nya" arbetslöshetspolitiken* 1976. Ungas avhandling har som syfte att förklara bakgrunden till den socialdemokratiska arbetslöshetspolitik som fördes efter kohandeln. Han kommer i sin undersökning fram till att fackföreningsrörelse borde tillskrivas en större roll i samband med utformningen av den socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken än vad den har gjorts i tidigare forskning. För att belägga delar av sitt resonemang så använder sig Unga liksom Nyman sig till viss del av tidningsmaterial i samband med sin undersökning.

Thomas Fürths avhandling *De arbetslösa och 1930-tals-krisen: En kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928-1936* har gett en bra och intressant bild av hur den utbredda arbetslösheten under trettio-talskrisen uppfattades av de drabbade.

För att ge en översiktlig förståelse av kohandeln och det svenska samhället under 1930-talet har Susanna Hedenborg och Lars Kvarnströms bok *Det svenska samhället 1720-2000: Böndernas och arbetarnas tid* varit till stor hjälp. På samma sätt har Lars Berggren och Mats Greiffs bok *En svensk historia från vikingatiden till nutid* fungerat vid skrivandet. Den under redaktörerna Susanna Hedenborg och Mats Morell skrivna boken *Sverige: En social och ekonomisk historia* har på ett översiktligt plan varit till hjälp vid skrivandet om böndernas situation i samband med trettio-talskrisen.

Inom den ekonomiska litteraturen har framför allt Klas Fregert och Lars Jonungs bok *Makroekonomi: Teori, politik och institutioner* varit användbar. Detta eftersom boken ingående beskriver den nya ekonomiska politik som kohandeln innebar för Sverige. Men den

förklarar även för uppsatsen centrala begrepp som exempelvis den keynesianska teorin, samt att boken ger en helhetsbild och beskriver den ekonomiska situationen i Sverige före kohandeln.

Inom det som i detta forskningsläge har kategoriserats som den politiska litteraturen har flertalet böcker varit till stor hjälp. De som framför allt bör lyftas fram är Leif Lewins *Ideologi och strategi: Svensk politik under 100 år* och Ernst Wigforss memoarverk *Minnen 3: 1932-1949*. Dessa böcker beskriver mer än att bara förklara kohandeln ur ett politiskt perspektiv. De tar även upp det politiska spelet kring uppgörelsen, hur de invecklade och omfattande förhandlingarna gick till som ledde fram till kohandeln.

2. Kohandeln – en översikt

Detta kapitel av uppsatsen syftar till att ge en översikt och en förklaring av kohandeln. Både av kohandeln som företeelse i sig, men även en kort redogörelse av den politik som kohandeln innebar.

2.1 Mellan den allmänna rösträtten och kohandeln

Under 1920-talet var det svårt att bilda starka och hållbara majoritetsregeringar i Sverige, som hade ett parlamentariskt stöd i riksdagen. Det var en period inom svensk politik som kännetecknades av politisk instabilitet i riksdagen med svaga regeringar.²⁶ Ett tecken på detta är att under perioden från det första allmänna riksdagsvalet 1921 fram till riksdagsvalet 1932, hann man i Sverige med att ha åtta statsministrar och sex regeringar på elva år. Dessa regelbundna statsministerbyten och regeringsbyten berodde på att regeringarna hade svårt att arbeta fram hållbara majoriteter i riksdagen, blev den sittande regeringen nedröstad i någon viktig sakfråga så slutade det ofta med att de avgick och en ny regering fick ta över.²⁷ Detta innebar att riksdagens arbete försvårades, eftersom ingen regering lyckades att föra någon långsiktig politik som innebar att de kunde agera handlingskraftigt i svårlösta frågor.²⁸ Det mesta av riksdagens arbete under perioden 1921-1932 skedde därför genom förhandlingar i de olika riksdagsutskotten, denna utskottsparlamentarism som syftade till att skapa majoriteter innebar att regeringarna förlorade mycket inflytande över politiken.²⁹ Följden av att regeringarna alltid var tvungna att förhandla för att kunna fatta beslut, blev att partierna som växlad på makten i riksdagen förde i stort sett samma politik. Att det fanns så få skillnader mellan högern och vänstern berodde på att de var tvungna att förlita sig på att få med sig mittenpartieterna som hade de utslagsgivande rösterna.³⁰ Det uppstod därmed en situation i riksdagen som kom att kallas för hoppande majoriteter, begreppet innebar att partierna tenderade att byta samarbetspartners efter vad de ansåg i den aktuella sakfrågan, istället för att följa en fastlagd politisk linje. Bäst på att utnyttja denna situation i riksdagen var det frisinnade partiet, som därmed efter sin måttliga storlek fick ett förhållandevis stort politiskt inflytande. Att regeringarna blev nedröstade så ofta fram till riksdagsvalet 1932 var till stor del en följd av att splittringen var stor inom både arbetarrörelsen och de borgerliga. Inom

²⁶ Nyman, O. *Svensk parlamentarism 1932-1936. Från minoritetsparlamentarism till majoritetskoalition*. Uppsala, s. 3

²⁷ Hedenborg, & Kvarnström, s. 283

²⁸ Nyman, O, s. 3, 5

²⁹ Von Sydow, B. *Parlamentarismens utveckling*. Ur: *Att styra riket*. Uddevalla, s. 70

³⁰ Nyman, O, s. 3, 5

arbetarrörelsen pågick det en kamp mellan socialdemokrater och kommunister som gjorde ett politiskt samarbete omöjligt. På den borgerliga sidan hade högern svårt att samarbeta med de bägge liberala partierna som hade bildats i samband med den liberala splittringen 1923, det frisinnade folkpartiet och det liberala samlingspartiet. Samt att Bondeförbundet var ett utpräglat intresseparti för bönderna som stod långt ut på den politiska högerkanten.³¹

2.2 Den svenska partipressen

Den svenska partipressen dominerades under 1930-talet av konservativa och liberala tidningar, det vill säga tidningar som stödde de borgerliga partierna i riksdagen.³² 1933 fanns det 221 dagstidningar i Sverige och av dessa stödde 36 procent högern, 30 procent liberalerna, 13 procent socialdemokraterna och 6 procent stödde Bondeförbundet.³³ Att det var de konservativa och liberala tidningarna som dominerade den svenska partipressen berodde till stor del på att det inom dessa politiska grupperingar tidigt hade börjat startas tidningar runt om i landet. Många av dessa tidningar bildades under andra halvan av 1800-talet och det innebar att de snabbt skaffade sig ett marknadsmässigt övertag på utgivningsorterna gentemot nya tidningar med andra politiska inriktningar som etablerades. De konservativa och liberala tidningarna bildades i många fall av enskilda personer som både såg en möjlighet att bilda politisk opinion och att tjäna pengar genom tidningarna.³⁴ Bildandet av socialdemokratiska tidningar kom igång betydligt senare och detta skulle komma att ske i tre etapper. Den första etappen av det socialdemokratiska tidningsbildandet inleddes på 1880-talet med exempelvis bildandet av *Arbetet* 1887, medan den andra skedde kring sekelskiftet 1900 och den sista etappen inleddes efter partisprängningen 1917.³⁵ De socialdemokratiska tidningarna bildades och ägdes inte av enskilda personer, utan det var det socialdemokratiska partiet och de fackliga organisationerna som nästan uteslutande ägde dessa tidningar. Syftet med dessa tidningar var enbart att vinna politiskt inflytande, det fanns inga planer på att tjäna pengar. Det innebar att de socialdemokratiska tidningarna endast innehöll nyheter och partimaterial som var av intresse för arbetarrörelsen, följden blev att dessa tidningar fick en begränsad läsarkrets som endast bestod av personer från arbetarklassen.³⁶ Bildandet av tidningar som

³¹ Hedenborg, & Kvarnström, s. 283

³² Rydén, s. 170

³³ Tollin, s. 10 ff. Den statistik angående andelen svenska dagstidningar som stödde Bondeförbundet är tagen från 1935, detta motiveras med att 1935 var det årtal i källan som fanns tillgänglig, som i tid var närmast det aktuella året 1933.

³⁴ Hadenius, & Weibull, s. 9

³⁵ Rydén, s. 163

³⁶ Hadenius, & Weibull, s. 9-10

stödde Bondeförbundet började på allvar att ske i slutet av 1910-talet, ett exempel på detta är att ett konsortium som stödde partiet köpte upp *Skånska Dagbladet* 1919 och tog bort tidningens liberal tillhörighet till förmån för Bondeförbundet. Att de var så sena inom Bondeförbundet med att bilda och köpa upp tidningar för att stödja partiets opinionsbildning, berodde på att partiet inte bildades förrän 1913. Målet med tidningsbildandet var för Bondeförbundet att de skulle etablera en tidning i varje partidistrikt, som var en stark jordbruksbyggd.³⁷

Under mellankrigstiden på 1920-talet och 1930-talet hade samtliga partier i Sverige byggt upp en egen partipress, det ansågs under denna period vara mycket viktigt att ha en partipress som stod bakom partiet, för att kunna nå ett politiskt inflytande. Ett tydligt tecken på detta är att ett parti som Bondeförbundet, som bildades förhållandevis sent ansåg det var mycket viktigt att bygga upp en egen partipress. De dagstidningar som fanns under mellankrigstiden representerade inte bara sina partier på ledarsidorna, utan även på nyhetssidorna. Det ansågs under denna period vara helt naturligt och självklart att tidningarna framhöll det egna partiet och dess politik även i nyhetsartiklar.³⁸ Ett annat tecken som visar på närheten mellan tidningarna och partierna var att det var väldigt vanligt att tidningsredaktörerna även innehade politiska uppdrag inom partierna. I början av 1930-talet satt det 30 tidningsredaktörer i riksdagens andra kammare och 14 i den första kammaren, detta innebar att tidningsredaktörerna var den tredje bäst företrädda samhällsgruppen i riksdagen, efter bönderna och de högre tjänstemännen. Tankar om att pressen borde stå fri från politiken för att kunna granska densamma hade ännu inte vuxit fram i någon större utsträckning.³⁹

2.3 Trettiotalskrisen drabbar Sverige

Det finns tecken på att den ekonomiska krisen som inleddes 1929 i USA nådde till Sverige runt 1931.⁴⁰ De tydligaste tecknen var att den tidigare så starka exporten minskade drastiskt, att köpkraften i den svenska ekonomin sjönk och att bankerna började strama åt krediterna.⁴¹ Att den svenska exporten minskade så drastiskt berodde på att många länder och däribland även Sverige införde handelshinder, som exempelvis skyddstullar och subventioner för att

³⁷ Rydén, s. 166-167

³⁸ Hadenius, & Weibull, s. 10-11

³⁹ Rydén, s. 170

⁴⁰ Schön, s. 341

⁴¹ Fürth, T. 1979, *De arbetslösa och 1930-tals-krisen: En kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928-1936*. Stockholm, s. 142

skydda den inhemska marknaden.⁴² Arbetslösheten steg till en början förhållandevis långsamt och det var först på våren 1933 som den högsta arbetslösheten under trettiotalskrisen uppmättes, arbetslösheten uppgick då till 25 procent i Sverige.⁴³ Den utbredda arbetslösheten medförde att stora mängder med människor drabbades hårt när deras levnadsnivå sjönk.⁴⁴ Följden blev att många drabbade som en sista utväg sökte hjälp från samhället, men det fanns inte så mycket hjälp att få, eftersom det sociala skyddsnätet i Sverige vid början av 1930-talet i stort sett var obefintligt.⁴⁵ Den hjälp som staten kunde erbjuda var att många av dem som blev arbetslösa fick delta i det som kallades för statliga nödhjälpsarbeten. Vid dessa arbeten var lönen låg, ofta mindre än tre kronor om dagen och syftet med nödhjälpsarbetena var enbart att lindra nöden för de arbetslösa, anledningen till de låga lönerna var att de inte skulle konkurrera med lönerna på den privata marknaden.⁴⁶ Tanken med det var att de arbetslösa inte skulle föredra statligt nödhjälpsarbete framför arbeten på den privata marknaden.⁴⁷ Men följden av de låga lönerna blev att många nödhjälpsarbetare hade svårt att försörja sig och sina familjer och var tvungna att söka sig till det som kallades för fattigvården.⁴⁸ En artikel med titeln *Nödhjälpsarbete* som är hämtade från tidningen *Hallands Folkblad* den 12 maj 1933 beskriver hur hårt livet kunde vara för en familj som hade drabbats av den utbredda arbetslösheten. Den skildrar ingående det kringflackande liv som nödhjälpsarbete kunde innebära, när arbetarna med bara några dagars varsel kunde bli beordrade att flytta mellan olika orter där jobben fanns. Artikeln tar även upp de dåliga lönerna och arbetsbostäderna som ofta var i så dåligt skick att de knappt var bebodiga, boendet beskrivs i artikeln som:

*”Där bodde de fyra familjer i samma bostad som hans, alltså fem med honom. Det var ett gammalt hus, halv förfallet tvåvåningshus med dragiga rum och för övrigt i sämsta skick”.*⁴⁹

Det var inte enbart arbetarna som drabbades av trettiotalskrisen, en annan samhällsgrupp som drabbades hårt var bönderna.⁵⁰ Jordbrukskrisen började redan 1929 i Sverige och under trettiotalskrisen så halverades priserna på jordbruksprodukter, det innebar stora påfrestningar

⁴² Peterson, G. 2006, *Från bondeland till industriland och tjänstesamhälle*. Ur: *Sverige: En social och ekonomisk historia*. Lund, s. 96

⁴³ Hedenborg, & Kvarnström, s. 283

⁴⁴ Fürth, s. 133

⁴⁵ Thullberg, P. & Östberg, K. 1994, *Den svenska modellen*. Lund, s. 84

⁴⁶ Lewin, s. 176

⁴⁷ Berggren, L. & Greiff, M. 2000, *En svensk historia från vikingatiden till nutid*. Lund, s. 252

⁴⁸ Fürth, s. 134

⁴⁹ *Hallands Folkblad*, 1933-05-12, *Nödhjälpsarbete*.

⁵⁰ Schön, s. 347

för många bönder som på grund av att deras inkomster halverades fick svårt att leva på det som de producerats⁵¹. För att underlätta denna för många bönder ohållbara situation så började staten under början av 1930-talet i mindre skala att införa stödåtgärder för att hjälpa de mest utsatta jordbruken.⁵²

2.4 Nya tankar inom socialdemokratien

Inom det socialdemokratiska partiet började helt nya och oprövade tankar att växa fram under slutet av 1920-talet och början av 1930-talet om hur de skulle lindra den ekonomiska krisen och få Sveriges ekonomi på fötter igen. Dessa nya tankar hade sin främste förespråkare och kreatör i Ernst Wigforss, som blev finansminister efter riksdagsvalet 1932.⁵³ De nya tankarna som Wigforss förde fram gick i korthet ut på att Sverige skulle satsa sig ur den ekonomiska krisen. Socialdemokraterna ansåg att det inte längre gick att bedriva den sparsamma nedpressningspolitik som hade förts av föregående borgerliga regeringar, som förespråkade att lösningen på den ekonomiska krisen var sparsamhet och lönesänkningar.⁵⁴ Wigforss förkastade denna lösning och ansåg istället att lösningen på den ekonomiska krisen var att staten skulle medverka till att höja efterfrågan i ekonomin. Det effektivaste sättet för staten att höja efterfrågan i ekonomin vara genom att sysselsätta arbetslösa i statliga beredskapsarbeten.⁵⁵ Fler personer med en inkomst skulle innebära att det uppstod en ökad efterfrågan på varor och därmed skulle de statliga åtgärderna leda till en expansiv effekt på den svenska ekonomin.⁵⁶ De nya tankarna inom socialdemokraterna fullständigt förändrade arbetslöshetspolitiken från att vara en politik som hade haft som mål att lindra nöden för de arbetslösa, till att bli en arbetslöshetspolitik som syftade till att skapa produktiva arbeten och höja levnadsstandarden och köpkraften hos de arbetslösa.⁵⁷ Ett av de mest uppseendeväckande förslagen var att socialdemokraterna ville betala arbetarna vid beredskapsarbeten med avtalsenliga löner, de skulle helt enkelt få ut löner som gjorde det möjligt för dem att klara sin försörjning.⁵⁸

⁵¹Peterson, s. 92

⁵²Montgomery, A. 1938, *Hur Sverige övervann depressionen 1930-1933*. Stockholm, s. 51

⁵³Landgren, K-G. 1960, *Den "nya ekonomin" i Sverige: J.M. Keynes, E. Wigforss, B. Ohlin och utvecklingen 1927-39*. Uppsala, s. 19

⁵⁴Unga, N. 1976, *Socialdemokratien och arbetslöshetsfrågan 1912-34: Framväxten av den "nya" arbetslöshetspolitiken*. Stockholm, s. 8 ff.

⁵⁵Magnusson, L. 2006, *Det ekonomiska tänkandet i Sverige: En översikt*. Ur: *Sverige: En social och ekonomisk historia*. Lund, s. 163

⁵⁶Berggren, & Greiff, s. 258

⁵⁷Magnusson, L. 1996, *Sveriges ekonomiska historia*. Stockholm, s. 404

⁵⁸Lewin, s. 183

Wigforss hämtade inspirationen till socialdemokraternas nya ekonomiska politik från den brittiske ekonomen John Maynard Keynes teorier, men Wigforss påverkades även av de svenska ekonomerna som gemensamt har kommit att kallas för Stockholmsskolan.⁵⁹ Bägge dessa teoribildningar som på många sätt liknade varandra, förespråkade att staten skulle inta en mer aktiv roll inom den ekonomiska politiken än den haft tidigare och att krisen berodde på underkonsumtion. Det ansågs även att statens budget inte behövde vara i balans varje år, utan att det viktiga var att den var i balans över en längre period. Dessa bägge teoribildningar gav staten i uppgift att den skulle styra och reglera ekonomin för att undvika och övervinna lågkonjunkturer, detta kunde till exempel ske genom att staten lånade pengar för att sätta arbetslösa i arbete som betalades med marknadsmässiga löner. När staten skapade beredskapsarbeten som gav arbetslösa en inkomst, så skulle därmed deras köpkraft öka väsentligt. Detta skulle innebära att de tidigare arbetslösa kunde spendera mer pengar och därmed skulle deras ökade konsumtion innebära att den ekonomiska politiken skulle lyckas sätta igång multiplikatoreffekter inom den svenska ekonomin.⁶⁰ Ernst Wigforss förklarar sin tanke med multiplikatoreffekter i samband med beredskapsarbeten:

”Det är så, att om jag vill ha igång arbeten för 100 människor, är det inte nödvändigt, att jag sätter alla de 100 i arbete. Det är så lyckligt ställt här i världen, att om jag kan skaffa en arbetslös skraddare arbete, så får han möjlighet att skaffa sig nya skor, och på det viset får en arbetslös skomakare arbete. Man kan säga, att krisen föder sig själv, när den kommer i gång. Det är ett väl känt faktum, men det är likaså, när återhämtningen börjar.”⁶¹

2.5 Kohandeln

Den viktigaste frågan för väljarna inför riksdagsvalet 1932 var hur arbetslöshetsfrågan skulle lösas, socialdemokraterna lyckades bra med att övertyga väljarna om att det fanns en framtid för deras nya ekonomiska politik. Socialdemokraterna fick 41,7 procent av rösterna, en ökning med 4,7 procent sedan riksdagsvalet 1928 och de kunde därmed bilda en minoritetsregering under ledning av statsminister Per Albin Hansson.⁶² Regeringen fick dock svårt att få det stöd som krävdes i riksdagen för att kunna genomföra sin expansiva arbetslöshetspolitik, eftersom de borgerliga partierna inte var intresserade av att tillmötesgå

⁵⁹ Hadenius, S. 1995, *Svensk politik under 1900-talet: Konflikt och samförstånd*. Stockholm, s. 62

⁶⁰ Fregert, K. & Jonung, L. 2005, *Makroekonomi: Teori, politik och institutioner*. Lund, s. 427 ff.

⁶¹ Wigforss, E. 1928, *Tiden ”Spararen, slösaren och den arbetslöse”*. s. 501 citerad i Lewin, s. 179

⁶² Lewin, s. 423

regeringens krav på avtalsenliga löner vid beredskapsarbeten. Förhandlingarna mellan regeringen och riksdagspartierna avlöste varandra under hela våren 1933, utan att något hände. Den 23 maj ansåg regeringen att förhandlingarna mellan partierna inte längre kunde komma någonvart, därmed så formulerade regeringen sin slutliga ståndpunkt.⁶³ Regeringen vägrade dock att ge upp, trots att det verkade omöjligt att få något annat riksdagsparti att gå med på avtalsenliga löner vid beredskapsarbeten. Finansminister Ernst Wigforss beskriver stämningen i regeringen:

*”Om det alltså från början fanns olika inslag i känsloläget, var det dominerande ändå en lust att pröva partiets krafter – och sina egna; en övertygelse att vad man hade för händer var något väsentligt, värt att både slåss och stupa för. Det var ingen stämning begränsad till mej personligen. Den var gemensam för hela regeringen.”*⁶⁴

Regeringens målmedvetenhet gav till slut resultat och de lyckades att få en majoritet för sin arbetslöshetspolitik i riksdagen. Detta skedde genom en uppgörelse som blev klar den 27 maj 1933 tillsammans med Bondeförbundet, uppgörelsen kom att kallas för kohandeln.⁶⁵

Uppgörelsen innebar i korthet att regeringen fick stöd för sin expansiva arbetslöshetspolitik, som bland annat innebar att staten skulle ta upp lån på 180 miljoner kronor för att finansiera avtalsenliga löner vid beredskapsarbeten.⁶⁶ I utbyte mot detta fick Bondeförbundet igenom ett omfattande stödprogram till det svenska jordbruket, som bland annat innebar att regeringen införde skyddstullar och ett prisstöd på vissa jordbruksprodukter.⁶⁷ Följden av att socialdemokraterna gick med denna protektionistiska jordbrukspolitik blev att de inom partiet fick ge upp sin tidigare så starka tro på frihandel.⁶⁸

Samarbetet mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet ansågs som oväntat, eftersom Bondeförbundet var det borgerliga parti som stod längst ut på högerkanten och hade länge varit en motståndare till arbetarrörelsen.⁶⁹ Men uppgörelsen blev möjlig när en grupp inom Bondeförbundet under ledning av Axel Pehrsson i Bramstorp åsidosatte partiledaren Olof

⁶³ Wigforss, E. 1954, *Minnen 3: 1932-1949*. Stockholm, s. 40

⁶⁴ Ibid. s.10

⁶⁵ Ibid. s. 40

⁶⁶ Nyman, O. 1944, *Krisuppgörelsen mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet 1933*. Uppsala, s. 69

⁶⁷ Hadenius, s. 62

⁶⁸ Nyman, s 60-61

⁶⁹ Thullberg, & Östberg, s. 82

Olsson i Kullenbergstorp, som var emot en uppgörelse med regeringen.⁷⁰ Bondeförbundets partiledare Olsson i Kullenbergstorp tillhörde den traditionella högerorienteringen inom partiet som var starkt emot en uppgörelse med socialdemokraterna.⁷¹ Men den nya generation som hade vuxit fram inom partiet under ledning av Axel Pehrsson i Bramstorp hade en helt annan förståelse för det arbetande folket.⁷² De nya förhandlingarna mellan Bondeförbundet och regeringen startade den 26 maj och kunde avslutas redan dagen efter, resultatet blev kohandeln och till den klara uppgörelsen anslöt sig ungefär hälften av de frisinnades riksdagsmän, samt högerns riksdagsman Nils Wohlin.⁷³

⁷⁰ Nyman, s. 48 ff.

⁷¹ Bjärdsdal, J. 1992, *Bramstorp: Bondeledare, Kohandlare, Brobyggare*. Borås, s. 175

⁷² Ibid. s. 137

⁷³ Lewin, s. 189

3. Analys

Denna del av uppsatsen avser att redovisa den analys som har gjorts av de sex tidningarnas ledarartiklar. För att göra dispositionen så lättöverskådlig och tydlig som möjligt, så kommer varje tidningen att presenteras separat. Analysen av tidningarna kommer att presenteras utifrån Vedungs modell, som har används i samband med tolkningen av ledarartiklarna. Det kommer att innebära att presentationerna inledas med ett sammanfattande stycke där tidningens objekt kommer att presenteras, det vill säga vad som har framkommit som de mest framträdande handlingsalternativen i den kartläggning som har skett av den aktuella debatten. Därefter kommer de mest utmärkande argumenten för eller mot de olika handlingsalternativen att presenteras. Argumenten kommer därefter att klassificeras efter den satslogiska indelning som används i Vedungs modell, där argumenten delas in i de tre kategorierna beskrivande satser, värderande satser och rekommendation till handling.

3.1 *Arbetet*

Arbetet hade under den aktuella perioden maj och juni 1933 i tidningen 23 ledarartiklar, som kan härledas till kohandeln. Ledarartiklarna i *Arbetet* har skrivits med signatur, de 23 artiklar som är aktuella i undersökning har skrivits av någon av de bägge signaturerna A. U-a. eller A. V-gt. Då det ej har framkommit några skillnader mellan dessa bägge signaturers inställning till kohandeln, så har det inte ansetts vara relevant att utförligt förtydliga vilken signatur som har skrivit vilken ledarartikel. Detta motiveras med att undersökning syftar till att beskriva tidningens uppfattning av kohandeln.

Det objekt som till en början framträder som tydligast i tidningens ledarartiklar var att de ville få till en samförståndslösning mellan riksdagspartierna. När det börjar närma sig en uppgörelse i krisfrågorna, så väljer ledarartiklarna i *Arbetet* att fördöma den kritik som finns gentemot regeringens föreslagna arbetslöshetspolitik, det anses att de som kritiserar regeringens politik saknar hållbara argument. När kohandeln har blivit klar så präglas objektet i *Arbetets* ledarartiklar av hyllningar till socialdemokratin, de ser kohandeln som en nyorientering inom svensk politik. Där den nya arbetslöshetspolitiken nu kommer att pressa tillbaka den traditionella nedpressningspolitiken, som tidigare har använts i samband med ekonomiska kriser. Vidare så anses det i *Arbetet* att det är positivt att kohandeln har kommit

till genom ett samarbete mellan Bondeförbundet och socialdemokraterna, tidningen ser detta som ett tecken på att det har vuxit fram en förståelse mellan arbetare och bönder.

Två exempel som visar på *Arbetets* positiva inställning till en samförståndslösning, har hämtats ur de bägge ledarartiklarna *Läget skiftar* och *En samförståndslösning*. Argumentet från den första artikeln är en värderande sats, medan det andra är en beskrivande sats:

*”Ingen bestrider att en samförståndslösning om de stora krisfrågorna vore det lyckligaste.”*⁷⁴

*”Tiden är inte lämplig för upprivande partistrider.”*⁷⁵

Arbetet är tydligt med att försvara och lyfta fram fördelarna med regeringens föreslagna arbetslöshetspolitik. När de från tidningens sida anser att kritiken mot regeringens politik har gått för långt, så väljer de att fördöma kritiken som ogrundad och att den saknar relevans. Ett argument av typen en beskrivande sats, som är hämtad ur ledarartikeln *Demagogi på vänster och högerhåll*, visar på *Arbetets* fördömande av de som kritiserar regeringens politik:

*”Skall man kritisera, skall man till varje pris resa motstånd mot en politik, som enligt flertalets uppfattning blir till gagn ej blott för de arbetslösa utan för samhället i sin helhet, så måste man kunna bestämma sig för att grunda kritiken på åtminstone skenbart hållbara argument och icke på påståenden som upphäva varandra.”*⁷⁶

Ett exempel på de hyllningar som *Arbetet* tillskriver den socialdemokratiska regeringen, har hämtats ur ledarartikeln *Första dagen*. Argumentet som beskriver hyllningarna till regeringen är en värderande sats:

*”Den socialdemokratiska regeringen vunnit en av de största segrar, som kan inregistreras i den moderna svenska parlamentarismens historia.”*⁷⁷

⁷⁴ *Arbetet*, 1933-05-09, *Läget skiftar*

⁷⁵ *Arbetet*, 1933-05-20, *En samförståndslösning*

⁷⁶ *Arbetet*, 1933-05-27, *Demagogi på vänster och högerhåll*

⁷⁷ *Arbetet*, 1933-06-20, *Första dagen*

En ledarartikel med titeln *Obruten front* beskriver den positiva förståelse, som *Arbetet* anser har uppstått mellan arbetare och bönder i samband med kohandeln. Ledarartikeln beskriver att tillfredsställelsen med uppgörelsen är så stor runt om i landet att till och med arbetarna i en typisk arbetarstad som Göteborg, har en stor förståelse för uppgörelsen. Argumentet som visar detta är en beskrivande sats:

*”Att arbetarna i en så typisk industriell miljö som gärna är möjligt ha blicken öppen för krislägets krav och för de svårigheter, under vilka jordbruket lever. Man skönjer här ett klart uttryck för den hälsosamma sinnesändring, som den ingångna uppgörelsen markerar.”*⁷⁸

3.2 Hallands Folkblad

Hallands Folkblad hade under den aktuella perioden maj och juni 1933 sammanlagt 20 ledarartiklar som kan härledas till kohandeln. De mest framträdande objekten i dessa ledarartiklar var i början av den aktuella perioden att tidningen var väldigt tydlig med att den frisinnade vågmästarpolitiken måste stoppas. Det ansågs från tidningens sida att det frisinnade partiet hade haft alldeles för mycket att säga till om inom svensk politik. Efterhand när kohandeln hade blivit klar, så hyllar *Hallands Folkblad* uppgörelsen i en rad ledarartiklar. Hyllningarna inriktar sig främst till socialdemokratin som rörelse, men även till partiledaren och statsministern Per Albin Hansson. Tidningen är även tydlig med att lyfta fram att de anser att uppgörelsen gynnar hela det svenska folket, eftersom den ger Sverige stora möjligheter att ta sig ur den ekonomiska krisen. Ett sista centralt objekt som kan härledas ur *Hallands Folkblads* ledarartiklar, är att tidningen gärna lyfter fram att det genom uppgörelsen har uppstått en ömsesidig förståelse mellan landets två största samhällsgrupper, arbetare och bönder.

Ett argument som tillhör kategorin rekommendation till handling och som visar på *Hallands Folkblads* inställning till det frisinnade partiets vågmästarpolitik, är hämtat ur ledarartikeln *Dagens stora fråga*. Argumentet visar med tydlighet att tidningen ville få till en förändring inom svensk politik:

⁷⁸ *Arbetet*, 1933-06-15, *Obruten front*

”Hur som helst skulle det kännas som en befrielse, om det frisinnade vågmästeriet bleve satt åt sidan genom ett systematiskt och sunt samarbete mellan våra arbetare och bönder.”⁷⁹

Två argument som tillhör kategorin värderande sats, ger en bra bild över de hyllningar som presenteras till den socialdemokratiska regeringen, i ett flertal ledarartiklar i *Hallands Folkblad*. Dessa ledarartiklar är tydliga med att lyfta fram att regeringen verkligen har gjort något storstilat och viktigt för Sverige, när de lyckades att förhandla fram en uppgörelse. De aktuella argumenten är hämtade ur ledarartiklarna *Samförståndslösningen* och *Debatten i krisfrågorna*:

”Det krishjälpsprogram, som nu säkerställts och som innebär en god hjälp i samhällssolidaritetens anda åt de nödställda befolkningsgrupperna i huvudsak efter de linjer, som den socialdemokratiska regeringen nu vunnit en vacker seger för.”⁸⁰

”Det är inget överord att säga, att regeringen hade en lysande dag.”⁸¹

Ledarartiklarna i *Hallands Folkblad* lyfter tydligt fram fördelarna, som de ser med att uppgörelsen har kommit till genom ett samarbete mellan landets två största samhällsgrupper, arbetare och bönder. Från tidningens sida så ser de stora möjligheter med detta samarbete, ett vanligt uttryck i dessa artiklar är att arbetarnöd är bondenöd. Ett argument som följer den ovan nämnda beskrivningen och som kan klassificeras som en beskrivande sats, är hämtat ur ledarartikeln *Politisk rönnbärsmoral*:

”Det är också vid det här laget klart, att uppgörelsen i krisfrågorna utlöst en både bred tillfredsställelse inom de stora folkgrupper, som närmast berörs av den.”⁸²

Ett exempel ur *Hallands Folkblad*, som visar att tidningen anser att det har uppstått en förståelse mellan arbetare och bönder, har hämtats ur ledarartikeln *Är det ändå inte kohandel?* Argumentet som visar detta, kategoriseras som en beskrivande sats:

⁷⁹ *Hallands Folkblad*, 1933-05-11, *Dagens stora fråga*

⁸⁰ *Hallands Folkblad*, 1933-05-29, *Samförståndslösningen*

⁸¹ *Hallands Folkblad*, 1933-06-20, *Debatten i krisfrågorna*

⁸² *Hallands Folkblad*, 1933-06-02, *Politisk rönnbärsmoral*

”Det råder bland arbetarna en djup förståelse för jordbrukarens svårigheter och en ärlig vilja att medverka till lindrandet av dessa. att en motsvarande förståelse för arbetarnas svårigheter vuxit fram hos jordbruksbefolkningen är enbart glädjande. (---) Det har stått klart för allt flera att bondenöd är arbetarnöd och vice versa och därigenom har det psykologiska underlaget skapats för ett samförstånd, som är naturligt och som blått låtit vänta på sig alltför länge.”⁸³

3.3 Dagens Nyheter

Antalet ledarartiklar i *Dagens Nyheter* som under den aktuella perioden maj och juni 1933 berör kohandeln är sammanlagt 23 stycken. Det objekt som framträder till en början i ledarartiklarna är att *Dagens Nyheter* argumenterar för en samförståndslösning i krisfrågorna. Tidningen anser även att den socialdemokratiska regeringens föreslagna arbetslöshetspolitik, skulle kunna innebära stora risker för Sveriges ekonomi, om den skulle få stöd i riksdagen. Det anses istället att den bästa politiken som kan föras i dessa kristider, är att bibehålla den traditionella nedpressningspolitiken, som tidningen anser visat prov på att den verkligen fungerar. När uppgörelsen blivit klar så blir ett av det mest tydliga objekten i *Dagens Nyheter* ledarartiklar att de fördömer kohandeln. Tidningen fortsätter att argumentera för att den politik som kohandeln medför kommer att skada Sverige, de fördömer den nya politiken och hyllar den gamla. Kritiken mot kohandeln går till och med så långt, att *Dagens Nyheter* beskriver den som skadlig för den svenska demokratin. Tidningen är också i ledarartiklarna tydliga med att fördöma socialdemokraterna, för att de i samband med uppgörelsen frångått sin tidigare så starka tro på frihandeln och nu gått med på en rad protektionistiska åtgärder inom jordbrukspolitiken.

Ett exempel ur *Dagens Nyheter* som visar på tidningens förespråkande hållning för en samförståndslösning, har hämtats ur ledarartikeln *Statsministerns kommuniké*. Argumentet som visar på tidningens inställning, är en rekommendation till handling:

”Vad landet behöver är varken en ”vänsterlösning” eller en

⁸³ *Hallands Folkblad*, 1933-06-07, *Är det ändå inte kohandel?*

”högerlösning, utan en verklig samförståndsfred.”⁸⁴

För att visa på *Dagens Nyheter*s uppfattning emot regeringens föreslagna arbetslöshetspolitik och för den traditionella nedpressningspolitiken, finns det en mängd användbara exempel i de aktuella ledarartiklarna. I artikeln *Det rör sig* har ett argument som är en värderande sats hämtats, för att påvisa att *Dagens Nyheter* vill behålla den traditionella politiken:

”Ty det är uppenbart att riksdagens majoritet av rent sakliga skäl icke kan och icke bör uppge de bärande principerna i det ”svenska systemet”. ”⁸⁵

Ett tydligt exempel på *Dagens Nyheter*s negativa inställning till kohandeln kan ses i ledarartikeln *Den stora bytesaffären*, som publicerades dagen efter att kohandeln hade blivit klar, det aktuella argumentet är en värderande sats:

”Det svenska systemets raserande är en olycka för vårt land. (---) Därför är det också med växande beklämning och oro man bevittnar den stora bytesaffären på Helgeandsholmen.”⁸⁶

Som tidigare nämnts, så anser *Dagens Nyheter* att kohandeln är skadlig för den svenska demokratin. Det faktum som gör att tidningen har denna inställning, är en följd av att de anser att både Bondeförbundet och socialdemokraterna har lurat sina väljare, när de frångått sina enligt tidningen traditionella politiska åskådningar för att kunna genomföra kohandeln. *Dagens Nyheter* fördömer Bondeförbundet för att de har gått med på avtalsenliga löner i samband med beredskapsarbeten och socialdemokraterna fördöms för att det har gått med på protektionistiska jordbruksåtgärder. Ett exempel på detta är ett argument som kategoriseras som en beskrivande sats, argumentet har hämtats ur ledarartikeln *Lovtalet*:

”Politik är det möjligas konst – men det lär aldrig bli allmän åsikt att konsten att gå med på raka motsatsen till det man hävdar inför väljarna är föredömlig demokratisk politik. Handlingar av det slaget rubba förtroendet för de valda representanterna, för deras ledare och för de demokratiska verksamhetsformerna över huvud.”⁸⁷

⁸⁴ *Dagens Nyheter*, 1933-05-12, *Statsministerns kommuniké*

⁸⁵ *Dagens Nyheter*, 1933-05-05, *Det rör sig*

⁸⁶ *Dagens Nyheter*, 1933-06-28, *Den stora bytesaffären*

⁸⁷ *Dagens Nyheter*, 1933-06-06, *Lovtalet*

3.4 *Hallandsposten*

Hallandsposten har under aktuella perioden maj och juni 1933 sammanlagt 10 stycken ledarartiklar som berör kohandeln. Utmärkande för *Hallandsposten* är att ledarartiklarna liksom i *Arbetet* skrivs med signatur, de bägge signaturer som figurerar i de aktuella ledarartiklarna i *Hallandsposten* är S-g och V. spg. Av intresse för undersökningen är att de bägge signaturerna i *Hallandsposten* visar upp stora skillnader i hur de uppfattar kohandeln. Signaturen S-g. ser kohandeln som något positivt för Sverige, medan signaturen V. spg. visar på stor skepsis till densamma. Eftersom de bägge signaturerna uppvisar så stora skillnader i hur de uppfattar kohandeln, så anses det vara relevant för undersökningen att presentera bägge dessa uppfattningar. Antalet ledarartiklar med signaturen S-g. är sju stycken och följaktligen tre stycken med signaturen V. spg.

Eftersom *Hallandspostens* ledarartiklar har två skilda synsätt på kohandeln, så kommer de bägge signaturernas objekt att presenteras för sig, för att därigenom tydliggöra dessa bägge uppfattningar. De mest centrala objekten i de ledarartiklar som har skrivits med signaturen V. spg. är i början av perioden att de förkastar regeringens förslag på avtalsenliga löner vid beredskapsarbeten. När uppgörelsen är klar handlar kritiken om att Bondeförbundet har medverkat till kohandeln enbart för att de vill visa sig som en maktfaktor inom svensk politik. I samband med denna diskussion så väljer även den aktuella signaturen att fördöma regeringen för att den har släppt på sin tidigare så starka uppfattning emot protektionistiska jordbruksåtgärder, för att kunna genomföra kohandeln. Vidare så anses det att den politiken som kohandeln för med sig, innebär ett äventyrande av den svenska statens ekonomi, på något som är ytterst ovisst. De objekt som dominerar de ledarartiklar som har skrivits med signaturen S-g. är i början av perioden att de vill se en samförståndslösning i krisfrågorna. Där alla riksdagspartierna skall medverka till att uppnå en så bred enighet som möjligt, det anses att partierna måste ta sitt ansvar i dessa svåra tider. När uppgörelsen är klar så präglas dessa ledarartiklar i *Hallandsposten* av positiva reaktioner, som fördömer den traditionella nedpressningspolitiken med lönesänkningar. Kohandeln lyfts fram som ett politiskt krafttag, som har ett starkt stöd i samhället, eftersom den har kommit till genom ett samarbete mellan de två största samhällsgrupperna. Signaturen S-g. kommer även med uppmaningen att alla bör ge den nya politiken en chans. Ett annat objekt som framkommer i dessa ledarartiklar är att signaturen väljer att hylla Bondeförbundet, för att partiet har vågat bryta sig loss från sina tidigare så starka band till högern och nu tagit sitt ansvar i en viktig politisk fråga.

Ledarartikeln *Arbetsvillkoren* är skriven av signaturen V. spg. och fördömer regeringens förslag på avtalsenliga löner i samband med beredskapsarbeten. Det anses i artikeln att beredskapsarbetare bör ha en lägre lön, argumentet är ett exempel på en beskrivande sats:

*”Den orättvisa, som till synes ligger i, att arbetarna där icke underkastas motsvarande lönevillkor, är endast skenbar.”*⁸⁸

I en ledarartikel som går under namnet *Samförståndslösning*, ger signaturen S-g. sin syn på vad det skulle innebära om riksdagspartierna skulle medverka till en samförståndslösning, detta argument kategoriseras som en värderande sats:

*”Skulle ryktena besannas att partierna äro beredda till offer av sina långtgående säranspråk för det hela, ha de gjort landet en tjänst.”*⁸⁹

När så kohandeln skall summeras i *Hallandsposten*, så framgår det som tidigare redan nämnts att det finns två skilda synsätt på krisuppgörelsen. I artikeln *Uppgörelsen* från den 30 maj, som har skrivits av signaturen V. Spg. så uppvisas det en negativ inställning till kohandeln. Det påpekas bland annat att den socialdemokratiska regeringen genom uppgörelsen har frångått sin traditionellt så starka tro på frihandelsprincip. Argumentet som visar detta kategoriseras som en beskrivande sats:

*”För arbetarna kommer det, som uppnåtts, att te sig så betydande, att man troligen alldeles glömmet, hur avvisande man hittills stått till de jordbrukspolitiska åtgärderna, som nu vidtagas eller förstärkas. Har regeringen kunnat finna sig i att göra en dygd av, vad man förut på det strängaste fördömt, kommer man ute i landet säkerligen också att göra det.”*⁹⁰

Två andra ledarartiklar från *Hallandsposten*, som har skrivits av signaturen S-g. har en helt annan inställningen till uppgörelsen, där ses den som ett politiskt krafttag och det anses att det var viktigt för landet att något skedde. I ledarartikel från den 2 juni, även den med titeln

⁸⁸ *Hallandsposten*, 1933-05-01, *Arbetsvillkoren*

⁸⁹ *Hallandsposten*, 1933-05-05, *Samförståndslösning*

⁹⁰ *Hallandsposten*, 1933-05-30, *Uppgörelsen*

Uppgörelsen, så anses det att kohandeln leder till något positivt, eftersom den vågar prova en ny politik. Argumentet som visar detta är en värderande sats:

*”I demokratins väsende ligger försökandets konst. (---) Huvudsaken är att något sker. Av erfarenheten blir man vis.”*⁹¹

Ledarartikeln *Bondeförbundet* i *Hallandsposten*, hyllar Bondeförbundet för det som partiet har lyckats att uppnå genom kohandeln med den socialdemokratiska regeringen. Framför allt fram det faktum att Bondeförbundet genom uppgörelsen med regeringen har lyckats att bryta sig loss från högern. Ledarartikeln lyfter även fram att Bondeförbundet säkerligen kommer att nå stora framgångar inom politiken i framtiden, genom att de nu har vågat ta för sig. Det argument som beskriver detta är en värderande sats:

*”Det svenska bondeförbundet kommer därför med all sannolikhet att gå mot stora framgångar.”*⁹²

3.5 Skånska Dagbladet

Skånska Dagbladet har under den aktuella perioden maj och juni 1933 sammanlagt 21 stycken ledarartiklar som handlar om kohandeln. Det mest centrala objekt som framträder till en början, är att tidningen förespråkar en allmän samförståndslösning i krisfrågorna. När det i pressen i början av maj börjar komma igång rykten som handlar om att det förs diskussioner om en separatuppgörelse mellan Bondeförbundet och den socialdemokratiska regeringen, så är tidningen snabb med att dementera dessa rykten. Detsamma gäller när det kommer rykten om oenighet och splittring inom Bondeförbundet. När kohandeln är klar så präglas objektet i den argumentering som råder i *Skånska Dagbladet* av att de från tidningens sida anser att Bondeförbundet har gjort sin plikt, som har medverkat till en uppgörelse. Det råder inga större hyllningar av uppgörelsen i *Skånska Dagbladet*, men det anses att det är bra att något har blivit gjort och att jordbrukarsidan har lyckats att göra det bästa av situationen. *Skånska Dagbladet* inriktar sig också i samband med uppgörelsen på att fördöma de partier som inte var med och bidrog till en samförståndslösning. Efterhand som tidningen får lite mer distans till kohandeln, så blir ett av de mer framträdande objekten i *Skånska Dagbladet* att

⁹¹ *Hallandsposten*, 1933-06-01, *Uppgörelsen*

⁹² *Hallandsposten*, 1933-06-08, *Bondeförbundet*

Bondeförbundet var tvungna att finna en lösning på jordbrukarkrisen tillsammans med regeringen, eftersom de inte kunde lita på en borgerlig majoritet i riksdagen.

Att *Skånska Dagbladet* såg positivt på en samförståndslösning, finns det en rad exempel på i de aktuella ledarartiklarna. Följande argument har hämtats ur artikeln *Krishjälpen*, och är en rekommendation till handling:

*”Vad som nu behövs är varken en socialdemokratisk eller en borgerlig lösning av välfärdsfrågorna utan en nationellt svensk lösning, som går till grunden och till vilken alla ha både skyldighet och rättighet att bidra.”*⁹³

Skånska Dagbladet är ytterst tydliga med att fördöma de rykten som gör gällande att Bondeförbundet skulle ha förhandlat med regeringen om en separatuppgörelse och att det skulle råda oenighet inom partiet. I ledarartikeln *Krisöverläggningarna*, finns ett exempel på ett argument som kategoriseras som en värderande sats, argumentet visar hur tidningen fördömde ryktena:

*”Alla rykten om förhandlingar mellan regeringen och bondeförbundet rörande en separat uppgörelse äro fullständigt ogrundade.”*⁹⁴

De rykten som framkommit i pressen om oenighet inom Bondeförbundet, fördöms i *Skånska Dagbladet* som rykten som har skapats inom högerpressen för att skada partiet. Ett exempel på detta är ett argument som har hämtats ur ledarartikeln *Ansvarslös hets*, argumentet är en beskrivande sats:

*”För att troliggöra påståendet pådiktades förbundet en ohjälplig oenighet. En yngre falang med hr Axel Pehrsson i Bramstorp i spetsen påstods ha tagit ledningen och själva hövdingen detroniserades.”*⁹⁵

Ett exempel som visar på *Skånska Dagbladet* något avvaktande inställning till den färdiga kohandeln, har hämtats ur ledarartikeln *Uppgörelse*, argumentet är en beskrivande sats:

⁹³ *Skånska Dagbladet*, 1933-05-09, *Krishjälpen*

⁹⁴ *Skånska Dagbladet*, 1933-05-12, *Krisöverläggningarna*

⁹⁵ *Skånska Dagbladet*, 1933-05-13, *Ansvarslös hets*

”Denna har blivit sådan, att man kan säga, att man lyckats göra det av den situation, som förelåg efter de försök, särskilt från högerhåll, att sabotera uppgörelsetanken, som förekommit.”⁹⁶

Ytterligare ett exempel på *Skånska Dagbladets* avvaktande inställning har hämtats ur ledarartikeln *Efter uppgörelsen*, argumentet är en värderande sats:

”Efterhand som eftertanken inställer sig kommer uppgörelsen helt säkert att mera allmänt betraktas som lycklig.”⁹⁷

Från *Skånska Dagbladets* sida framträder uppfattningar som tyder på att tidningen förklarar kohandelns framväxt, som en följd av att de borgerliga partierna var för splittrad för att kunna genomföra en gemensam borgerlig uppgörelse. Ett argument som visar på denna ståndpunkt har hämtas ur ledarartikeln *Margarinlagstiftningen*, argumentet är en beskrivande sats:

”Bondeförbundarna sade oförbehållsamt ifrån, att de icke längre litade på den s.k. borgerliga majoriteten. Därtill hade de alltför många gånger blivit lurade vid de slutgiltiga avgörandena.”⁹⁸

Ett avslutande exempel som ger en bra överblick över hur *Skånska Dagbladet* såg på kohandeln har hämtats ur ledarartikeln *Utan votering*. Där beskrivs samarbetet med den socialdemokratiska regeringen, som något som skedde eftersom Bondeförbundet tog sitt ansvar för att lindra krisen. Det anses även från tidningens sida att samarbetet ägde rum, eftersom det inte gick att lita på den borgerliga majoriteten i riksdagen. Det argument som följer nedan, beskriver varför det blev ett samarbete mellan Bondeförbundet och regeringen, argumentet är en beskrivande sats:

”Det senare visade sig nödvändigt på grund av nödläget i landet och de andra borgerliga partiernas ovilja mot att rucka på de invanda principerna.”⁹⁹

⁹⁶ *Skånska Dagbladet*, 1933-05-29, *Uppgörelse*

⁹⁷ *Skånska Dagbladet*, 1933-05-30, *Efter uppgörelsen*

⁹⁸ *Skånska Dagbladet*, 1933-06-19, *Margarinlagstiftningen*

⁹⁹ *Skånska Dagbladet*, 1933-06-26, *Utan votering*

3.6 *Hallands Nyheter*

Hallands Nyheter har under aktuella perioden maj och juni 1933 sammanlagt 16 stycken ledarartiklar som berör kohandeln. Det vanligaste objektet i de ledarartiklar som presenteras under början av den aktuella perioden präglas av att tidningen fördömer regeringens föreslagna arbetslöshetspolitik. Det anses att den saknar åtgärder för att hjälpa de hårt drabbade jordbruken, samt det faktum att det inte går att acceptera att regeringen vill betala beredskapsarbetare med avtalsenliga löner. Ett annat objekt som genomgående lyfts fram i ledarartiklarna i *Hallands Nyheter* är att de vill få till en samförståndslösning mellan samtliga riksdagspartier. När det i mitten av maj börjar komma rykten om att det pågår förhandlingar mellan Bondeförbundet och regeringen om en separatuppgörelse och det faktum att det finns en splittring inom partiet, så är tidningen snabb med att fördöma dessa rykten. Efter att uppgörelsen har blivit klar så anses det från *Hallands Nyheter*s sida att Bondeförbundet tagit sitt ansvar, när de har medverkat till en krisuppgörelse tillsammans med regeringen. Tidningen är också tydlig med att påpeka, att bara för att bondeförbundet har samarbetat med socialdemokraterna i samband med kohandeln, så innebär inte det något evigt samarbete mellan arbetare och bönder. Att Bondeförbundet samarbetade denna gång, berodde bara på att de tog sitt ansvar.

Ett argument som är en beskrivande sats, visar på *Hallands Nyheter*s negativa inställning till avtalsenliga löner, argumentet är hämtat från ledarartikeln *Riktigt återbetald jordbrukshjälp*:

”Det ser också ut som om det inte kommer att gå att sätta arbetslösa industriarbetare, skomakare och kontorister till vägarbeten med avtalsenliga löner som de inga ursäkter ha att kunna förtjäna.”¹⁰⁰

Ett exempel som visar på *Hallands Nyheter*s positiva inställning till en samförståndslösning, där alla riksdagspartier medverkar har hämtats från ledarartikeln *Teori och praktik*.

Argumentet som beskriver detta kategoriseras som en beskrivande sats:

”Det borde råda en utbredd önskan i landet, att de partipolitiska motsättningarna icke skola tillåtas stå hindrande i vägen för en sådan samförståndslösning.”¹⁰¹

¹⁰⁰ *Hallands Nyheter*, 1933-05-04, *Riktigt återbetald jordbrukshjälp*

¹⁰¹ *Hallands Nyheter*, 1933-05-13, *Teori och praktik*

När det börjar florera rykten i *Hallands Nyheter* om att det pågår förhandlingar om en separatuppgörelse mellan den socialdemokratiska regeringen och Bondeförbundet, samt att det finns en splittring inom partiet. Så väljer tidningen att bemöta dessa rykten med en dementi i ledartikeln *Teori och praktik*. Argumentet som visar detta är en beskrivande sats:

”Enligt vad denna tidning från tillförlitligt håll erfarit äro alla rykten om förhandlingar mellan regeringen och bondeförbundet rörande en separatuppgörelse fullständigt ogrundade. (---) Likaledes äro naturligtvis ryktena om oenighet inom bondeförbundet gripna ur luften.”¹⁰²

På måndagen den 29 maj när kohandeln presenterades i pressen, så var upplägget i *Hallands Nyheter* ganska tydligt. Tidningen ville lyfta fram att Bondeförbundet hade tagit sitt ansvar när de medverkade till en krisuppgörelse tillsammans med regeringen, de hade slutit uppgörelsen för alla de drabbades bästa. I ledartikeln *Krisuppgörelsen* så ger tidningen sin syn på varför Bondeförbundet genomförde kohandeln med regeringen. Detta argument kategoriseras som en beskrivande sats:

”Bakgrunden till den träffade krisuppgörelsen är nödstillståndet i landet. Från denna synpunkt måste den bedömas. Klandrarna böra själva anvisa bättre vägar till lösningar av de föreliggande problemen innan de utfara i hårda ord mot de partier, som känt answarets tyngd och icke ansett sig kunna undandraga sin medverkan till detta allvarliga försök att hjälpa vårt land ut ur den förödande krisens gastkramning.”¹⁰³

Hallands Nyheter är tydliga med att påpeka att bara för att Bondeförbundet har samarbetat med socialdemokraterna i samband med kohandeln, så innebär inte detta att det kommer att ske något utvidgat samarbete. Från tidningens sida så väljer de att se kohandeln som en engångsföreteelse. Vilket kan ses i argumentet nedan, som är en beskrivande sats, hämtat från ledartikeln *Politisk ärlighet*:

”Uppgörelsen mellan regeringen och bondeförbundet är liktydig med

¹⁰² *Hallands Nyheter*, 1933-05-13, *Teori och praktik*.

¹⁰³ *Hallands Nyheter*, 1933-05-29, *Krisuppgörelsen*.

*ett för evigt knutet blodsband går inte att få svensk bondeklass att tro.
(---) Att viljan till samverkan kring gemensamma intressen finns är gott,
men vad som nu skett har inte suddat ut några partigränser eller
förändrat den elementära grundskådningen, kring vilken de båda
partiernas intressenter av begynnelsen var för sig grupperat sig.”¹⁰⁴*

¹⁰⁴ *Hallands Nyheter*, 1933-06-01, *Politisk ärlighet*.

4. Sammanfattning och slutdiskussion

Denna avslutande del uppsatsen syftar till att besvara uppsatsens tre frågeställningar, utifrån det resultat som har framkommit i samband med den genomförda undersökningen. Författaren kommer att inleda analysen med att besvara uppsatsens huvudfråga, vilket innebär att de sex dagstidningarnas uppfattningar av kohandeln kommer att presenteras. För att göra denna presentation så överblickbar och strukturerad som möjligt, så kommer rikstidningen och lokaltidningen med samma politiska tillhörighet att presenteras tillsammans, turordning kommer att vara densamma som användes i det föregående kapitlet.

Den socialdemokratiska rikstidningen *Arbetet* uppfattade kohandeln som något positivt för Sverige. Det ansågs från tidningens sida att uppgörelsen innebar en nyorientering inom svensk politik, vilket uppfattades som en seger för parlamentarismen. Den nya socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken sågs i tidningen som lösningen på den ekonomiska krisen, medan den traditionella nedpressningspolitiken ansågs vara förlegad. Vidare så präglades *Arbetets* ledarartiklar av hyllningar till socialdemokratin i samband med kohandeln, tidningen var också tydlig med att lyfta fram det positiva som den ansågs sig se i att uppgörelsen innebar att det nu växer fram en förståelse mellan arbetare och bönder. Den socialdemokratiska lokaltidningen *Hallands Folkblad* uppfattade kohandeln på ett likvärdigt sätt som *Arbetet*. *Hallands Folkblads* ledarartiklar präglades även de av hyllningar till uppgörelsen, samt att tidningen såg den socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken som lösningen på krisen.

Av intresse att lyfta fram från dessa bägge socialdemokratiska tidningar, är att de står så enade i sina uppfattningar av kohandeln. Båda tidningarna är helt övertygade om att det är den socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken, som är lösningen på den ekonomiska krisen. Det verkar vara signifikativt för hela den socialdemokratiska rörelsen under denna period, rörelsen visste att den hade något nytt och tilltalande i sin politik, som de andra partierna saknade motdrag till när de fortsatte att hävda att den traditionella nedpressningspolitiken var lösningen på krisen. Det går att se tydliga tecken på den starka övertygelse och det stora självförtroende som fanns inom partiet, ett bra exempel på detta är att titta på citat ur Wigforss memoarer på sidan 17 i uppsatsen. Där han beskriver att regeringen hade en så stark tro på sin politik, att de var beredda att avgå om de inte skulle lyckas att driva igenom den. Denna starka vilja, tro och övertygelse till att genomföra en förändring av den svenska arbetslöshetspolitiken, som fanns inom hela socialdemokratin. Ses som en del av förklaring

till varför de bägge socialdemokratiska tidningarna var så eniga och positivt inställda till kohandeln.

Den liberala rikstidningen *Dagens Nyheter* uppfattade kohandeln som en stor risk för Sveriges ekonomi, eftersom den ekonomiska politik som kohandeln innebar, skulle leda till att många av de bärande principerna i den svenska ekonomin gavs upp. Tidningen förespråkade den traditionella nedpressningspolitiken, som de ansåg hade visat prov på att den fungerar vid tidigare ekonomiska kriser. Kritiken mot kohandeln i *Dagens Nyheter* innebar även att tidningen såg den som ett hot mot den svenska demokratin, eftersom de ansåg att den innebar att det inte längre gick att lita på de politiska partierna. Bakgrunden till denna hårda kritik var att tidningen ansåg att Bondeförbundet och socialdemokraterna hade övergivit sina traditionella politiska åskådningar, när de genomfört kohandeln. Den liberala lokaltidningen *Hallandsposten* skiljer sig från *Dagens Nyheter*, eftersom den i tidningens ledarartiklar visar upp två skilda uppfattningar av kohandeln. En som är negativt inställd och likvärdig med den som finns i *Dagens Nyheter*, medan den andra uppfattningen är positivt inställd till kohandeln och lyfter fram att det är bra att det prövas något nytt i svensk politik.

Av intresse att lyfta fram ur dessa bägge liberala tidningar, är att det fanns två skilda uppfattningar av kohandeln. Diskussionen bör dock inledas med varför *Dagens Nyheter* var så negativt inställd till kohandeln, mycket av förklaringen till detta ligger troligtvis i det faktum att tidningen hade varit en av de starkaste kritikerna till den socialdemokratiska regeringen sedan riksdagsvalet 1932. Därför går det att se kritiken mot kohandeln, som en del i den kampanj mot den socialdemokratiska regeringen, som sedan tidigare drevs av *Dagens Nyheter*. När det gäller de skilda uppfattningarna av kohandeln som fanns i *Hallandsposten*, så anses det att en del av förklaringen till detta fenomen ligger i det faktum att det fanns en stor splittring ibland de svenska liberalerna. Som sedan 1923 hade varit splittrade i det frisinnade folkpartiet och det liberala samlingspartiet. Den liberala splittringen fanns även inom de bägge liberala partierna, ett exempel på detta är att hälften av de frisinnade riksdagsledamöterna gick emot sitt eget parti och röstade för kohandeln i riksdagen, medan de liberala riksdagsledamöterna valde att lägga ner sina röster. Denna splittring som exemplet här ovan visade, tros vara en stor del av förklaringen till att det dök upp två skilda synsätt på kohandeln i en liberal tidning som *Hallandsposten*. Förmodligen så fanns det även inom *Hallandsposten* medarbetare, de som hade sina sympatier till skilda delar av den liberala

rörelsen, vilket resulterade i att två skilda uppfattningar av kohandeln presenterades i *Hallandsposten*.

Skånska Dagbladet var den rikstidning i undersökningen som stödde Bondeförbundet, tidningen uppfattade kohandeln som något som var tvunget att ske. Att det blev en uppgörelse, berodde på att Bondeförbundet tog sitt ansvar för att lindra den hårda krisen. Det som enligt tidningen gjorde att Bondeförbundet slöt en uppgörelse tillsammans med regeringen, berodde på att partiet inte kunde lita på den borgerliga majoriteten i samband med en gemensam borgerlig uppgörelse. *Skånska Dagbladet* är också snabba med att fördöma de rykten som dök upp före kohandeln, som handlade om att det pågick förhandlingar om en separatuppgörelse tillsammans med regeringen och att det skulle råda oenighet inom partiet. *Hallands Nyheter* var den lokaltidning i undersökningen som stödde Bondeförbundet, tidningen visar i sina ledarartiklar upp samma syn på kohandeln som *Skånska Dagbladet*. Det kan dock vara av intresse att ta upp en artikel i *Hallands Nyheter*, där det skrivs att ingen skall förvänta sig att kohandeln kommer att leda till något utökat samarbete mellan partierna, uppgörelsen skall ses som en engångsföreteelse.

Något som är intressant att göra, är att jämföra hur kohandeln uppfattades i de tidningar som tillhörde de bägge partierna som deltog i uppgörelsen. Det vill säga de tidningar som stödde Bondeförbundet, jämfört med de socialdemokratiska tidningarna. De socialdemokratiska tidningarna hyllade uppgörelsen, medan de tidningar som stödde Bondeförbundet hade en avvaktande inställning och beskrev den som nödvändig. Tidningarna som stödde Bondeförbundet bad nästan om ursäkt för att kohandeln hade inträffat. Den ovan nämnda beskrivningen av hur tidningarna som stödde Bondeförbundet såg på kohandeln, tillsammans med det faktum att de var så snabba med att fördöma ryktena som kom om en separatuppgörelse och oenighet inom partiet. Ses som ett tecken på att de bägge tidningarna *Skånska Dagbladet* och *Hallands Nyheter* stod nära den gamla partiledningen, som leddes av den starke och konservativa partiledaren Olof Olsson i Kullenbergstorp. Bondeförbundet var traditionellt sett det riksdagsparti som stod längst ut på den politiska högerkanten och för dem var ett samarbete med socialdemokratin helt otänkbart. Inom denna del av partiet fanns fortfarande en stark tilltro på att den bästa lösningen på de ekonomiska problemen, var att hålla fast vid de gamla principerna. Att *Skånska Dagbladet* och *Hallands Nyheter* hade sina sympatier hos den traditionella konservativa delen av partiet, ses som en förklaring till varför tidningarna inte i hyllar kohandeln och partiet. De bägge tidningarna hade säkerligen svårt att

acceptera att en yngre generation bondeförbundare, som inte delad partiets traditionella högerorientering, åsidosatte partiledaren och genomföre kohandeln. Ett exempel på detta är citatet från *Hallands Nyheter*, som handlar om att kohandeln inte skall ses som ett evigt samarbete, utan som en engångsföreteelse. Förmodligen var detta citat bara ett önsketänkande från tidningen sida, som dock inte gick i uppfyllelse. Efter riksdagsvalet 1936 så kom socialdemokraterna och Bondeförbundet att bilda en koalitionsregering.

I den del som följer av analysen så kommer de bägge delfrågorna som uppsatsen innehåller att besvaras. Eftersom huvudfråga var så övergripande, så innebär det att en del av svaren på delfrågorna, redan har framkommit. För att uppsatsen inte skall innehålla allt för många upprepningar, så kommer det i dessa fall att hänvisas till det som har framkommit tidigare i analysen.

Den första delfrågan till uppsatsen handlade om det fanns någon signifikativ skillnad mellan hur kohandeln uppfattades av tidningar på den lokala nivån jämfört med de på riksnivå. Svaret på denna fråga blir att inga större skillnader uppfattades mellan de bägge socialdemokratiska tidningarna och de bägge tidningarna som stödde Bondeförbundet. I båda fallen anses det att lokaltidningen respektive rikstidningen uppfattade kohandeln på ett likvärdigt sätt. Däremot så uppfattades en signifikativ skillnad mellan de liberala tidningarna, på riksnivå jämfört med lokalnivå. Eftersom *Dagens Nyheter* uppfattade kohandeln som negativ, medan signaturen S-g. på *Hallandsposten* uppfattade densamma som positiv. Som analysen tidigare varit inne på när tidningarnas uppfattningar av kohandeln beskrevs, så härleades detta resultat till att det rådde en bred splittring och oenighet ibland de svenska liberalerna.

Den andra delfrågan handlar om det går att urskilja några skillnader mellan respektive tidnings uppfattning och deras politiska tillhörighet. Det anses att det går att göra det, speciellt när det gäller de bägge tidningarna som stödde Bondeförbundet. I de bägge övriga fallen så framkommer det att socialdemokraterna och deras tidningar agerade enat, medan de liberala tidningarna agerade lika splittrade som sina riksdagsmän, vilket innebär att det inte går att urskilja några skilda uppfattningar i dessa bägge fallen. När det gäller Bondeförbundet och deras tidningar, så byggs slutsatsen på det faktum att partiet var nöjda med kohandeln, annars borde inte partiet ha slutit uppgörelsen. Bedömning av de bägge tidningarna *Skånska Dagbladet* och *Hallands Nyheter* blir att de inte var lika nöjda som partiet. Det är inte så att tidningarna fördömer partiet för att det har genomfört kohandeln, men de bägge tidningarna

hyllar heller inte partiet. Istället så intar tidningarna en väldigt avvaktande och reserverad inställning till kohandeln, detta tolkas som en skillnad i uppfattningen av kohandeln mellan de bägge tidningarna *Skånska Dagbladet*, *Hallands Nyheter* och deras parti Bondeförbundet. Förklaringen till detta, tros ligga i det som uppsatsen tidigare har varit inne på i analysen. Som handlar om att det är en yngre generation som tagit över inom partiet och slutit uppgörelsen med regeringen, medan tidningarna förmodligen fortfarande hade kvar sina sympatier hos den gamla konservativa ledningen.

Det anses nu i efterhand att avgränsningen i samband med användandet av Vedungs modell, till att bara innehålla en aktör. Fick som följd att det inte fick ut så mycket av modellen som författaren hade hoppats på, den största användningen av modellen var i samband med inläsningen av ledarartiklarna. Då den på ett bra sätt hjälpte till att strukturera innehållet och ta fram det mest centrala ur varje artikel. Hade undersökningen innefattat fler aktörer, så hade förmodligen Vedungs modell haft mer att ge. Detta hade varit möjligt om undersökningen innefattat ett mer varierat material än bara ledarartiklar, eller om avgränsningen av antalet ledarartiklar hade gjorts mindre, vilket skulle ha inneburit färre ledarartiklar. Ett mindre antal ledarartiklar hade inneburit att det hade funnits en möjlighet att tittat närmare på vilka aktörer som det hade gått att urskilja i artiklarna.

För eventuell framtida forskning så skulle det vara intressant att titta närmare på fler tidningar som stödde Bondeförbundet. Eftersom det i uppsatsen har framkommit en slutsats av att *Skånska Dagbladet* och *Hallands Nyheter* hade sina sympatier hos den tidigare partiledning, när de intog en avvaktande inställning till kohandeln. Därför skulle det vara intressant att titta närmare på hur kohandeln skildras i fler tidningar som stödde Bondeförbundet, och se om det eventuellt går att stärka eller förkasta slutsatsen.

5. Referenser

Dagstidningar:

Arbetet

Dagens Nyheter

Hallands Folkblad

Hallands Nyheter

Hallandsposten

Skånska Dagbladet

Internet:

www.kb.se/nl, 071130

Litteratur:

Berggren, L. & Greiff, M. 2000, *En svensk historia från vikingatiden till nutid*. Studentlitteratur: Lund

Bjärsdal, J. 1992, *Bramstorp: Bondeledare, Kohandlare, Brobyggare*. LT:s förlag: Borås

Florén, A. & Ågren, H. 2006, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. Studentlitteratur: Lund

Fregert, K. & Jonung, L. 2005, *Makroekonomi: Teori, politik och institutioner*. Studentlitteratur: Lund

Fürth, T. 1979, *De arbetslösa och 1930-tals-krisen: En kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928-1936*. Stockholms kommunförvaltning: Stockholm

Gustafsson, K-E. & Rydén, P. (red) 2001. *Den svenska pressens historia 3. Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*. Ekerlids förlag: Stockholm

Hadenius, S. 2002. *Dagens Nyheters historia. Tidningen och makten 1864-2000*. Bokförlaget DN: Stockholm

Hadenius, S. & Weibull, L. 1991, *Partipressens död?* Svensk information AB: Helsingborg

Hadenius, S. 1995, *Svensk politik under 1900-talet: Konflikt och samförstånd*. Tiden/Athena: Stockholm

- Hedenborg, S. & Morell, M. (red) 2006, *Sverige: En social och ekonomisk historia*. Studentlitteratur: Lund
- Hedenborg, S. & Kvarnström, L. 2006, *Det svenska samhället 1720-2000: Bönderna och arbetarnas tid*. Studentlitteratur: Lund
- Larsson, U. m fl. 1990, *Att styra riket: Regeringskansliet 1840-1990*. Departementshistoriekommittén: Uddevalla
- Landgren, K-G. 1960, *Den "nya ekonomin" i Sverige: J.M. Keynes, E. Wigforss, B. Ohlin och utvecklingen 1927-39*. Almqvist & Wiksells: Uppsala
- Lewin, L. 1992, *Ideologi och strategi: Svensk politik under 100 år*. Norstedts Juridik: Stockholm
- Magnusson, L. 1996, *Sveriges ekonomiska historia*. Tiden/Athena: Stockholm
- Montgomery, A. 1938, *Hur Sverige övervann depressionen 1930-1933*. Sveriges Industriförbund: Stockholm
- Nyman, O. 1944, *Krisuppgörelsen mellan socialdemokraterna och Bondeförbundet 1933*. Almqvist & Wiksells: Uppsala
- Nyman, O. 1947, *Svensk parlamentarism 1932-1936: Från minoritetsparlamentarism till majoritetskoalition*. Almqvist & Wiksells: Uppsala
- Olsson, Å. 1991, *Maktens krönikörer: Journalistik som myt och verklighet*. Stockholm
- Schön, L. 2000, *En modern svensk ekonomisk historia: Tillväxt och omvandling under två sekel*. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle: Stockholm
- Thullberg, P. & Östberg, K. 1994, *Den svenska modellen*. Studentlitteratur: Lund
- Tollin, S. 1965, *Svenska dagstidningar 1900-1965: Antal och politisk gruppering*. Svenska Tidningsutgivareföreningens skriftserie: Stockholm
- Unga, N. 1976, *Socialdemokratin och arbetslöshetsfrågan 1912-34: Framväxten av den "nya" arbetslöshetspolitiken*. Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia: Stockholm
- Vedung, E. 1971, *Unionsdebatten 1905: En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*. Almqvist & Wiksell: Stockholm
- Wigforss, E. 1954, *Minnen 3: 1932-1949*. Stockholm

